

ศิลปะในความสัมพันธ์กับชีวิตของประชาชน*

ศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี

* ตันฉบับจากหนังสือต้อนรับน้องใหม่มหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปี พ.ศ. 2506 (อักษรวิจิตรงเดิม)

หลังจากการแสดงศิลปกรรมสี่ครั้งจัดขึ้นโดยกรมศิลปากร และการประกวดศิลปกรรมที่จัดกร-ประติมากรรมสมาคมจัดให้ มีขึ้นอีกครั้งหนึ่งนั้น ข้าพเจ้าคิดว่า เป็นการสมควรที่จะสำรวจสถานะของศิลปะในปัจจุบัน และค้นหาข้อเท็จจริงบางประการจากการแสดงออก ในงานที่กล่าวนั้น ซึ่งถ้าพิจารณากันโดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแล้ว อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องนี้ดีขึ้น

ในประการแรก เราต้องทำความเข้าใจคิดว่า ศิลปบริสุทธิ์เป็นอุปกรณ์แห่งผลกำไรเป็นเงินทองนั้นเสียก่อน ศิลปบริสุทธิ์มิใช่ประโยชน์ทางเงินทอง ทั้งสำหรับผลประโยชน์ของศิลปินหรือของประชาชน ดังนั้น ผู้ใดที่คิดจะแสวงหาประโยชน์จากศิลปะในฐานะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเงินทองแล้ว ก็จะต้องวางความเจริญของศิลปะ เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว พาณิชย์ศิลป์เท่านั้นที่จะทำ (ประโยชน์ทางเงินทอง) ได้

ศิลปะนั้นดูเหมือน (โปรดสังเกตคำว่า “ดูเหมือน”) จะเป็นความฟุ่มเฟือย ซึ่งอารยชนมีหน้าที่ ๆ จะต้องสนับสนุนและส่งเสริม เพราะศิลปะทำให้บุคคลลักษณะอันเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละยุคในประวัติศาสตร์ของทุกชาติยึดโยงการไม่เป็นการยากอะไรที่จะเข้าใจว่าศิลปะก็เช่นเดียวกับเพื่อนร่วมชาติอื่น ๆ ของเขา ชีวิตของเขาขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตเดียวกันกับของชาติ และโดยที่มามีความรู้สึกไวเป็นพิเศษในตัว เขาจึงสามารถแปรบุคคลลักษณะเหล่านั้นเข้าไปในศิลปะของเขา โดยเหมาะสมแก่ชาติและกาลสมัย

ดังนั้น ศิลปะ ก็คล้ายกับศาสนา จึงไม่สามารถจะถือได้ว่าเป็นความเจริญรุ่งเรืองทางการเงินทองของชุมชน แต่จะต้องถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของอมตมรดกแห่งวิญญาณของเชื้อชาติและความสามารถทางความคิดสติปัญญา

ถ้ามิใช่ด้วยนครวัดอันงดงามวิจิตรโอฬารและอนุสาวรีย์อื่น ๆ ของขอมแล้ว ใครเล่าจะรู้จักความยิ่งใหญ่ของชนเชื้อชาติขอม บุคคลย่อมแตกดับไป แต่ศิลปะยังคงอยู่เพื่อยืนยันให้เห็นถึงอารมณและความฉลาดสามารถของเขา

ศิลปะย่อมไม่สามารถเฟื่องฟูได้ในหมู่ชนที่มีจุดประสงค์เพื่อเงินแต่อย่างเดียว ศิลปะจะเจริญในหมู่ชนชาติที่มีความฉลาดสามารถรอบด้าน ผู้เข้าใจว่าเรื่องทางกายและทางใจในสิ่งที่เกี่ยวกับมนุษย์ชาตินั้นเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ บุคคลผู้สมบูรณ์ทั้งทางสมองและทางจิตใจย่อมไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ในความฝันแต่อย่างเดียว และตรงกันข้ามก็ไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ด้วยข้าวสุกแต่อย่างเดียวเช่นกัน ในกรณีของเราก็เช่นเดียวกัน ทางสายกลางเป็นทางที่ดีที่สุด

ถ้าศิลปะไม่ใช่สิ่งที่ทำกำไรเป็นเงินทองให้แก่ประชาชนแล้ว ประโยชน์อะไรเล่าที่ทำให้เราต้องจัดงานศิลปกรรมขึ้น จงสังเกตนกที่ร้องเพลง ความกลมกลืนของจักรวาล ดอกไม้ ซึ่งก็เหมือนกับสิ่งที่ธรรมชาติได้สร้างสรรขึ้นอื่น ๆ มีความจำกัดในรูปและสีอันบรรเลงเดือนใจเรรวน ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งที่มองเห็นได้และมองไม่เห็นรอบ ๆ ตัวเรานั้น อยู่ภายใต้การนำของกฎแห่งระเบียบและความงามที่เราไม่รู้ เป็นความจริง ธรรมชาติทุกสิ่งรอบ ๆ ตัวเรา ตัวของเราเอง ความคิดของเรา และความรู้สึกของเรานั้นขึ้นอยู่กับกฎอันน่าพิศวงที่เราเรียกว่า “ธรรมชาติ” นี้

ถ้าคนเราไม่มีการศึกษาทางศิลปะ ย่อมไม่อาจซาบซึ้งในธรรมชาติได้ เพราะเหตุว่า สำหรับเขานั้นทุกสิ่งทุกอย่างปรากฏรูป สี เสียง ที่เสกสรรขึ้นเท่านั้น ถ้าเช่นนั้น บุคคลนี้จะซาบซึ้งในธรรมชาติอันวิจิตรพิสดารได้อย่างไรก็อาศัยศิลปะเป็นสื่อ เป็นความจริง ศิลปะคือสื่อไปสู่ความเข้าใจว่าทำให้เราจึงมีชีวิตอยู่ ศิลปะเป็นสื่อที่ยกผ่านยุคเราออกทำให้เรามอง

เห็นความงามของสากลโลก โดยทางศิลปะเท่านั้นที่คนเราได้เห็นความจริงแห่งความงามอันไม่มีขอบเขตจำกัดของปรากฏการณ์ธรรมชาติและสิ่งธรรมชาติทั้งหมด

เมื่อเราเข้าใจความกลมกลืนของความมหัศจรรย์แห่งสากลโลกนี้นั้นแหละ เราจึงจะเข้าใจจนอันสูงส่งของผู้รักมนุษยชาติที่ยิ่งใหญ่เช่น พระพุทธเจ้าและไครสต์ จากนั้นเท่านั้นที่เราเข้าใจปรัชญาทางศาสนาอันสูงล้ำในความหมายสากลอันแท้จริง และมีใช้เครื่องมือเพื่อประโยชน์อันเห็นแก่ตัวอีกต่อไป

เป็นต้นว่า บุคคลผู้เข้าใจศิลปะ ผู้รับอารมณ์จากศิลปะ เมื่อเขามีปฏิมาของพระพุทธเจ้าอันงดงามย่อมจะไม่มองพระพุทธรูปในฐานะเป็นรูปทางวัตถุ แต่เขาได้รับความสะเทือนอารมณ์รุนแรงซึ่งยกเขาไปสู่สภาพอันมองไม่เห็นไปสู่โลกอันล้ำเลิศ อย่างที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ภายหลังที่พระองค์ทรงตรัสรู้แล้ว

ในศิลปะก็เช่นเดียวกับในศาสนา เราหายใจอยู่ในบรรยากาศแห่งการตรากฎอันแท้จริงโดยอาศัยศิลปะเท่านั้นที่ทำให้ประชาชนอื่นเข้าใจความรู้สึกภายในอันแท้จริงของเราโดยปราศจากความเห็นแก่ตัว นี่คือความหมายของศิลปะในความสัมพันธ์กับชีวิตของประชาชน ด้วยเหตุผลดังนี้ เราจึงต้องจัดการส่งเสริมศิลปกรรมในฐานะที่เป็นสิ่งแสดงออกทางจิตใจของชนชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

นับเป็นเวลาว่าร้อยปีมาแล้ว ที่ศิลปินไทยหนุ่มรุ่นใหม่ได้พยายามแสดงศิลปะไทยในด้านการแสดงออกทางความคิดสติปัญญาระหว่างชาติ ศิลปินไทยหนุ่มเหล่านี้ ได้ยืนยันตัวเองในการแข่งขันระหว่างชาติมามากกว่าครึ่งหนึ่งและความจริงข้อนี้ เป็นการเพียงพอที่จะเข้าใจว่ามีความจำเป็นเพียงไรที่จะต้องสนับสนุนศิลปะ แต่เราเสียใจที่จะกล่าวว่าในประเทศของเรา เราขาดคนชั้นปัญญาชนที่เป็นผู้สนับสนุนศิลปะ

เรารู้สึกขอบคุณ ในความเพียรพยายามของท่านนายกรัฐมนตรี ในการส่งเสริมความเคลื่อนไหวทางศิลปะของเรา แต่ความเข้าใจอันสูงเช่นนี้ ควรจะมีแบ่งเฉลี่ยอยู่ในบุคคลอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากด้วย

เพื่อที่จะเข้าใจเหตุผลว่า ทำไมประเทศไทยเราขาดคนชั้นปัญญาชนซึ่งในประเทศอื่นเป็นชนชั้นที่สนับสนุนศิลปะ เราจำต้องกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของเราในอดีต เป็นเวลาราวเก้าร้อยปี คนไทยเราได้สร้างศิลปอันวิจิตร หากแต่มันจำกัดอยู่ในประติมากรรม จิตรกรรม และการตกแต่งสิ่งปลูกสร้างทางศาสนาเท่านั้น เป็นความจริงสำหรับคนไทยโบราณวัดเป็นที่มาแห่งอารมณ์ความรู้สึกทางศาสนาและทางสุนทรียศาสตร์ ไม่มีศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อคนไทยที่เป็นชั้นกลาง ดังนั้น เมื่อระบอบรัฐบาลสมัยใหม่ได้เข้ามาแทนระบบเก่า ศิลปินไทยจึงขาดชนชั้นกลางที่จะสนับสนุนเขา ในอีกด้านหนึ่ง คนไทยมีอารมณ์ทางศิลปะสูง และอารมณ์นี้เป็นสิ่งจำเป็นตามธรรมชาติสำหรับบุคคลหลายคนในอันที่จะสร้างสรรค์ศิลปะ ดังนั้นดังที่เรากล่าวมา หลังจากศิลปะได้เสื่อมลงไปเป็นเวลาสองสามศตวรรษ ศิลปินไทยหนุ่มรุ่นใหม่ได้ตั้งต้นผลิตงานทางศิลปะของเขาใหม่เมื่อร้อยปีมาแล้ว

สถานการณ์ไม่ค่อยจะแจ่มใสนัก แต่ก็ไม่ร้ายดังที่บางคนคิด ประชาชนคนไทยมีความเอนเอียงอยู่มากที่จะประดับบ้านของเขาด้วยรูปประติมากรรมและภาพจิตรกรรม บุคคลเหล่านี้ได้มีความสนใจในการแสดงออกทางศิลปะ และเป็นของแน่ ๆ ว่าคงจะเป็นเวลาไม่นานนักที่เราจะแก้ปัญหานี้ได้อย่างน่าพอใจ แต่เราจำต้องปลุกความสนใจของชนชั้นที่จะซื้องาน

ศิลปิน ซึ่งข้าพเจ้ากล่าวได้ว่า มีราคาถูกกว่าการเลี้ยงอาหารค่ำเพียงมื้อหนึ่ง หรือมากกว่านั้นเสียก่อน

ในประเทศที่เจริญแล้วทุกประเทศ มีศิลปินหลายพันคนที่ดำรงชีพด้วยการดำเนินงานทางศิลปะของตน องค์การรัฐบาลและเอกชน รวมทั้งบุคคลเอกชน ชื่องานศิลปะเป็นจำนวนมากเป็นประจำ นอกจากนี้ซื้อขายเช่นนี้แล้วยังมีการประกวดแข่งขัน พร้อมทั้งการให้ทุนการศึกษาและรางวัลเงินอื่น ๆ ที่หน่วยราชการและบุคคลเอกชนได้จัดให้มีขึ้นเป็นประจำปี อีก

เป็นที่น่าเสียใจที่จะกล่าวว่า ในประเทศไทยเราให้รางวัลงานศิลปะที่ควรจะได้รับคามนิยมในการแสดงของยุโรปและอเมริกาด้วยนั้น ด้วยประกาศนียบัตรเพียงแผ่นเดียว เมื่อคำนึงว่า การที่จะสร้างรูปประติมากรรมหรือภาพจิตรกรรมขนาดใหญ่ ศิลปินจำเป็นต้องใช้เงินนับจำนวนพัน ๆ บาทแล้ว เราก็จะเข้าใจปฏิกิริยาที่ห่อใจของศิลปินเมื่อเขาชนะรางวัลที่หนึ่ง เขาได้รับเพียงกระดาษชิ้นเดียวนั้นได้ เพื่อที่จะเข้าร่วมในการแสดงครั้งต่อไป ศิลปินจะต้องใช้ความมานะพยายามอย่างกล้าหาญที่จะเริ่มต้นงานของเขาใหม่

เพื่อที่จะให้สถานการณ์ดีขึ้น ก็จำเป็นต้องทำอะไรไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง ในความเห็นของข้าพเจ้า ไม่ใช่เป็นของยากลำบากอะไรนักที่จะซื้อรูปประติมากรรมหรือภาพจิตรกรรมที่ดีที่สุดสำหรับระดับที่ทำการของราชการและสถานที่ขององค์การเอกชนให้งดงาม นอกจากนี้ เงินไม่กี่พันบาทที่จ่ายไปเป็นศิลปะเป็นรายจ่ายที่ไม่มามากมายอะไรเลยสำหรับรัฐบาล ห้างร้านของเอกชน และสำหรับบุคคลที่มั่งมี

ในการพูดถึงเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ นี้ เราไม่อยากจะให้เข้าใจผิดโดยคิดไปว่าเรากำลังขอรานจากทุก ๆ คน เราได้กล่าวแล้วว่า ศิลปินและงานของเขาเป็นศรีของประชาชาติ บัดนี้ มันปรากฏว่าเป็นหน้าที่ของประเทศเราที่จะต้องส่งเสริมผู้ซึ่งแม้จะอยู่ในโลกแห่งความฝันของเขา ก็จำเป็นต้องเลี้ยงตัวของเขาเองและครอบครัว เพื่อมิให้เขาต้องมีรายจ่ายสูงเพิ่มเติมขึ้นอีก อย่างที่เขากำลังเผชิญอยู่ในการทำงานศิลปะของเขา ดังนั้น ถ้าหากเราปรารถนาที่จะบรรลุถึงมาตรฐานเดียวกันกับประเทศอารยะอื่น ๆ ในด้านความคิดสติปัญญาทางนี้ เราก็จะต้องให้ความช่วยเหลือแก่ศิลปินหนุ่มอย่างจริงจัง

บัดนี้ข้าพเจ้าจะชี้ข้อเท็จจริงอันหนึ่งซึ่งถ้าปล่อยไว้ นานเกินไปจะเป็นอันตรายต่อพัฒนาการแห่งความก้าวหน้าทางศิลปะของเรา ในการแสดงศิลปกรรมแต่ละครั้งเราสังเกตได้ว่า ศิลปินที่สามารถหลายคนไม่ได้ส่งงานของตนเข้าแสดงแม้แต่ชิ้นเดียว แม้ในการประกวดที่มีลักษณะทั่วประเทศเช่นที่กรมศิลปากรจัดขึ้นก็เช่นเดียวกัน เราไม่สามารถจะเข้าใจเหตุผลของการละเลยอย่างตั้งใจนี้ได้ ศิลปินไทยในปัจจุบันทุกคนจะต้องคิดว่า เมื่อพิจารณาถึงจำนวนของตนที่มีจำกัดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้ในความเจริญพัฒนาของศิลปะเรา เมื่อศิลปินไทยมีจำนวนนับร้อย ๆ ขึ้นไปแล้วนั้นแหละ เขาก็อาจจะมิเอรีในการที่จะตีหน้ายักษ์เข้าใส่กันได้ ในปัจจุบัน ศิลปินคนใดที่กระทำตนไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของส่วนรวมของศิลปินไทย ย่อมเป็นการทำลายความก้าวหน้าของศิลปะของเราเอง

แน่ละ เรื่องนี้เป็นเรื่องสลบซับซ้อนอยู่มาก แต่ข้าพเจ้ารู้สึกว่ ถึงเวลาแล้วที่จะมีการอภิปรายกันอย่างเปิดอกระหว่างศิลปินทั้งหลาย เพื่อหาทางที่จะทำความเข้าใจกัน ถ้าหากว่าความไม่เข้าใจนั้นยังมีอยู่

ไม่เพียงแต่ข้าพเจ้าคิดว่า เป็นหน้าที่ของศิลปินไทยทุกคนที่จะเข้าร่วมในงานแสดงศิลปกรรม ข้าพเจ้ายังคิดด้วยว่า

เขาคงจะเข้าร่วมด้วยงานที่มีคุณค่าควรแก่ชื่อเสียงทางศิลปะของเขาด้วย การเข้าร่วมงานแสดงศิลปกรรมด้วยงานที่ศิลปินเองก็รู้ว่า ทำขึ้นอย่างง่ายและรีบร้อนนั้น ไม่มีประโยชน์ทั้งแก่ศิลปินเองและแก่ศิลปะของไทยด้วย ข้อสังเกตข้อนี้ข้าพเจ้าได้รับจากการแสดงศิลปกรรมที่จิตรกร-ประติมากรสมาคมแห่งประเทศไทยได้จัดขึ้น ผู้แสดงในงานนี้บางคนเป็นศิลปินที่สามารถ ซึ่งเราหวังจะได้เห็นงานที่ทรงคุณค่ามากกว่า ที่ได้ส่งเข้าแสดงแล้ว

ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะละเลยในการแสดงความยินดีต่อคณะกรรมการของจิตรกร-ประติมากรสมาคมได้ในความพยายามของเขาที่จะส่งเสริมศิลปะ และหวังว่าสมาคมนี้จะประสบความสำเร็จในกิจการของเขาในอนาคต

ข้าพเจ้าขอสรุปการสำรวจการเคลื่อนไหวทางศิลปะของเราอย่างย่อ ๆ ด้วยการตอบปัญหาที่ศิลปินหนุ่มบางคนได้ถามข้าพเจ้าเกี่ยวกับลักษณะหรือแบบวิธีที่ดีกว่าที่ศิลปินไทยสมัยใหม่ควรมี

ถ้าข้าพเจ้าไม่ผิด เกี่ยวกับเรื่องนี้มีความคิดเห็นอยู่สองอย่าง อย่างหนึ่งคือความคิดที่ว่า ศิลปินไทยควรทำงานศิลปะตามแบบเก่าเพื่อรักษาลักษณะของไทยไว้ ความคิดอีกอย่างหนึ่งคือ ติดตามรอยเท้าของศิลปินสมัยใหม่จัดของยุโรปและอเมริกาไป ในความคิดของข้าพเจ้า ศิลปินจะต้องไม่ลอกแบบศิลปะใด ๆ เพราะคำว่า "ลอกแบบ" ในกรณีของเราหมายถึงการคัดลอกโดยปราศจากความรู้ลึกและโดยปราศจากความเข้าใจในการแสดงออกทางศิลปะของผู้อื่น การที่จะยืนยันให้สร้างสรรศิลปะของอดีตในปัจจุบัน ก็เท่ากับเป็นการเสกสรรว่า กระแสน้ำสายเดียวกันที่ไหลจากแม่น้ำเมื่อปีกลายได้ไหลมาอีกในปีนี้ เมื่อวิถีทางแห่งชีวิตทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศเปลี่ยนแปลงไปศิลปะก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน ในอีกด้านหนึ่งที่มีผู้คิดว่าการแสดงออกทางศิลปะของเราจะต้องเป็นอะไรบางอย่างคล้ายกับ Cubism, Surrealism, Futurism ฯลฯ ก็ผิดด้วยเหมือนกัน เพราะว่าเวลานี้เรายังไม่เจริญเต็มที่ ๆ จะทำศิลปะเช่นนั้น ศิลปินในยุโรปและอเมริกาผู้ทำศิลปะ ซึ่งอาจรับได้ว่าเป็นการแสดงออกอันงดงามหรืออย่างอื่นใดตามรสนิยมของผู้รับ เป็นศิลปินซึ่งเมื่อ 20 หรือ 30 ปีก่อนได้สร้างผลงานซึ่งเราอาจเรียกได้ว่าเป็นแบบวิธีคลาสสิก ซึ่งได้รับการยกย่องทั่วไปในบรรดานักวิจารณ์ศิลปะเหล่านั้นเจริญเต็มที่แล้วในศิลปะของเขา และนอกจากนั้นความรู้พุทธิศึกษาอันลึกซึ้งซึ่งทำให้เขาสามารถสร้างความคิดและรูปแบบให้เหมาะแก่ความประสงค์ของเขาได้ มันอาจจะประหลาดอยู่ แต่ศิลปะของเขามีคุณค่าสำหรับจิตใจอันสูงส่งอย่างไม่มีข้อสงสัย แต่ขณะนี้ศิลปินไทยยังไม่เจริญเต็มที่ ๆ จะสร้างสรรศิลปะเช่นนั้นและดังนั้น ในความคิดของข้าพเจ้า เขาคงจะทำความเข้าใจธรรมชาติของวัฒนธรรมชาติโดยไม่ต้องเอาความคิดที่จะทำศิลปะอย่างนั้นอย่างนี้เข้ามาปะปน จงจำไว้ว่า ศิลปะสร้างขึ้นด้วยความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง ล้วนขึ้นจากความรู้สึกลึกภายในอันมาจากอารมณ์ส่วนบุคคลบางอย่างเท่านั้น

จงทำศิลปะอย่างที่ท่านรู้สึก โดยไม่ต้องกลัวว่าจะล้าสมัยหรืออะไรอย่างอื่น ท่านดำรงชีวิตสมัยใหม่ และแสดงมันออกมาอย่างจริงใจด้วยกำลังดันตามธรรมชาติของความรู้สึกของท่าน ซึ่งเป็นความรู้สึกอันเดียวกันกับเพื่อนร่วมชาติของท่าน เพราะว่าท่านและเพื่อนร่วมชาติของท่านเป็นชนชาติไทยในปัจจุบันซึ่งมีลักษณะที่เหมาะสม ดังนั้นในการทำงานศิลปะอย่างจริงใจ ท่านได้แสดงเครื่องหมายทางประวัติศาสตร์ของประชาชนของท่านไว้ในงานศิลปะสำหรับชนรุ่นต่อไป